

2. Сакур Л. В. Найважливіші аспекти підготовки фахівців туристської сфери / Л. В. Сакур // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: 36. наук. праць. – К.: КНЛУ, 2003. – Вип. 24. – (частина 2). – С. 65-67.

3. Сеселкин А. И. Диалектическая взаимосвязь диверсификации и стандартизации профессионального туристского образования / А. И. Сеселкин // Дополнительное образование. – 2004. – №1. – С. 14-17.

4. Сеселкин А. И. Диверсификация профессионального туристского образования: Монографія / А. И. Сеселкин. – М.: Советский спорт, 2003. – 240 с.

5. Педагогіка туризму: Навчальний посібник / За ред. В. К. Федорченка, Н. А. Фоменко, М. І. Скрипник, Г. С. Цехмістрової. – К.: Слово, 2004. – С. 169-264.

6. Федорченко В. К. Зарубіжний досвід при формуванні змісту туристської освіти / В. К. Федорченко // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Мін-во освіти і науки України; Науково-методичний центр вищої освіти. – К., 2003. – Вип. 35. – С. 64-73.

Надійшла до редколегії 29.09.2009

УДК 355.133.4: 304. 4

Зелений В. І., Кучеренко А. А.

ОБҐРУНТУВАННЯ КАТЕГОРІЙ ТА ПОНЯТЬ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

У статті обґрунтовано такі категорії та поняття політичної культури офіцерського складу: культура, політична культура, політична свідомість, політичний інтерес, політична поведінка, політична освіта. Ключові слова: політична культура, категорії, поняття, офіцер.

Зелений В. И., Кучеренко А. А. Обоснование категорий и понятий политической культуры офицерского состава. В статье обоснованы такие категории и понятия политической культуры офицерского состава: культура, политическая культура, политическое сознание, политический интерес, политическое поведение, политическое образование. Ключевые слова: политическая культура, категории, понятия, офицер.

Zeleny V. I., Kucherenko A. A. The bases of categories and notions of political culture of officers. The Article establishes such categories and notions of political culture of the officer personnel as culture, political culture, political awareness, political interest, political conduct and political education. Key words: political culture, categories, notions, officer.

Проблема культури – проблема вибору тих або інших цінностей, які визначають спрямованість особистості. Культура – це сукупність усіх видів перетворювальної діяльності людини і суспільства, а також результатів цієї діяльності, що упредметнились у матеріальних і духовних цінностях. З нашої точки зору, одним з основних базових компонентів культури особистості фахівця, як громадянина, є його політична культура, яка формується в процесі соціалізації під час навчання у ВНЗ, в умовах професійної та службової діяльності.

Актуальність проблеми визначається потребою суспільства в підвищенні якості політичної освіти майбутнього фахівця і політичної культури офіцерів зокрема. За минулі роки опубліковано багато наукових робіт, присвячених ідейно-політичному вихованню молоді, становленню її політичної культури. Незважаючи на недостатню обґрунтованість зазначеної проблеми, публікації останніх років містять теоретичний і емпіричний матеріал, який сприяє більш глибокому проникненню в її сутність. Визначальну трудність викликає відсутність єдиного розуміння сутності визначення категорії «політична культура».

Аналіз філософської, політологічної і психолого-педагогічної літератури показав, що відбувається подальше поглиблення і розширення проблематики теоретичних і експериментальних досліджень у сфері теорії і практики професійної культури в цілому і політичної зокрема. Так, у роботах В. М. Бебика [1], М. Ф. Головатого [1], В. І. Мірошніченка [6], С. І. Ткачова [5], Ю. С. Півоварова [2], М. М. Поліщука [6], В. А. Ребкала [1], Н. О. Ткачової [5], В. І. Царенка [6] та ін. висловлюються різні думки щодо сутності і структури політичної культури. У сучасній педагогічній літературі проблема формування політичної культури офіцерів залишається поки недостатньо розробленою.

Метою статті є обґрунтування категорій та понять політичної культури офіцерського складу. Розглянемо різні підходи до визначення сутності політичної культури та її змісту, які представлені у літературі. Важливою основою політичної культури, з нашої точки зору, є її розкриття через «моделі», «зразки поведінки». Порівняння конкретної політичної діяльності з загальноприйнятими зразками також дозволяє визначати рівень розвитку політичної культури соціального суб'єкта.

Аналіз наукової літератури [1; 2; 3; 6] показав, що при спробі визначення політичної культури як складної динамічної системи під час виділення її структурних елементів незмінно постає питання про співвідношення з політичною свідомістю. У науковій літературі питання про політичну свідомість залишається одним із найменш з'ясованих. Часто пишуть про політичну культуру, але мають на увазі політичну свідомість. Цей термін зазвичай розглядається як одна з форм суспільної свідомості. Якщо погодитися з таким твердженням, то потрібно визнати, що серцевину політичної свідомості складають установки, орієнтації, цінності, стереотипи тощо, які належать до політичної системи, системи влади і владних відносин, державного управління, політичних інститутів. При цьому виявляється, що стійкі утворення – мотиви, оцінки, потреби, інтереси, соціальні очікування і домагання – стосуються перш за все соціокультурної і політико-культурної сфер. У свою чергу політична свідомість виділена як самостійна категорія, яка функціонує і самовідтворюється в певному політико-культурному середовищі. На нашу думку, політична свідомість є одним з елементів структури політичної культури.

Політична свідомість формується в процесі системної освіти, яка має різні рівні. Глибина й адекватність оцінки особистістю політичної реальності є підставою виділення структурних елементів політичної свідомості. зміст яких необхідно розглядати на теоретичному та емпіричному рівнях. *Теоретичний рівень* представлений різного роду політичними концепціями, ідеями, переконаннями. Науково-теоретична свідомість розкриває сутність політичних явищ, встановлює причинно-наслідковий зв'язок, відкриває закони розвитку політичного життя. Характерною межею науково-теоретичної свідомості є те, що на вищому рівні знання представлені у вигляді логічної чіткої системи. На основі теоретичного знання формується і функціонує політична ідеологія, що включає систему теоретичних поглядів, ідеї різних соціально-політичних суб'єктів. *Емпіричний рівень* базується на безпосередній практиці, участі в політичних процесах різних соціальних верств. Цей рівень відображає політичну дійсність у формі відчуттів, ілюзій, переживань, уявлень, відрізняється слабкою системністю, ізольованістю, хаотичністю своїх положень, методів і принципів. На цій основі формується і функціонує політична психологія.

Різні рівні політичної свідомості тісно пов'язані з політичною участю (діяльністю), яку поділяють на автономну і мобілізаційну. Автономна участь – це вільна, добровільна діяльність індивідів, які переслідують особистісні і групові інтереси. Мобілізаційна участь має примусовий характер. Стимулами політичної активності у такому випадку стають страх, адміністративне примушення, традиції тощо. Як правило, мобілізаційна участь спрямована виключно на підтримання політичної системи, її метою є демонстрація відданості правлячій еліті, всенародної єдності і схвалення політики, що проводиться.

Політична поведінка офіцерів – це практична їх взаємодія з соціально-політичним середовищем, що виражається в тій або іншій формі політичної участі; зумовлена політичною свідомістю, з одного боку, і рівнем політичного розвитку суспільства в цілому та його правового законодавства – з іншого. Політична поведінка офіцерів виявляється в суспільно-політичній позаслужбовій діяльності і висвітлює рівень їх політичної культури на практиці, наприклад, участь у виборах, покора законам тощо. Так, офіцери можуть цікавитися політикою і бути добре інформованими, розцінювати діяльність свого уряду як правильну, неправильну і навіть таку, що завдає шкоди. Офіцери не можуть бути байдужими до політичного життя суспільства. Це дозволяє говорити або про відсутність в їх політичній свідомості відчуття громадянської відповідальності, або про відсутність у політичній системі прийнятних (легітимних) форм впливу на владу.

Характеризуючи інтенсивність процесу участі офіцерів у політичній діяльності, ми вводимо таке поняття, як суспільно-політична активність офіцера, яка може виступати характеристикою його політичної культури. Для визначення рівня сформованості політичної культури важливо виділити таке поняття, як ступінь політичної активності особистості. Вона може виявлятися в різних формах і видах: реакції (позитивної або негативної) на ініціативи інститутів або представників політичної системи; участі в політичних діях, пов'язаних із делегуванням повноважень, наприклад участь у

голосуванні на виборах; діяльності політичних партій; прямій дії (мітинги, демонстрації тощо). Протилежністю політичної активності є політична іммобільність (бездіяльність), наприклад, неучасть у виборах.

Можливими показниками політичної активності та ступеня її зрілості можуть бути: факти діяльності, їх часові характеристики, ступінь складності політичних функцій, масштаб діяльності, задоволеність фактом дії тощо. Факт участі офіцерів у виборах, який фіксується через ціннісне ставлення до цього процесу, є, на наш погляд, показником, необхідним і достатнім для прояву суспільно-політичної активності офіцерського складу.

Одним із критеріїв активності виступають мотиви діяльності, які прояснюють об'єктивну, поведінкову сторону активності і дають можливість встановити, чи з справжньою активністю ми маємо справу. Дійсно, позитивне ставлення офіцерів до суспільної діяльності може виявлятися і тоді, коли мотиви її сумнівні. У цьому випадку ми матимемо справу не з політичною активністю особи, а з її індивідуалістичною, егоїстичною активністю, яка може стати антигромадською. Те ж саме можна казати і про різні форми політичної участі, які можуть бути як легітимними (законними), так і нелегітимними.

Політична поведінка військовослужбовців як критерій сформованості політичної культури, її емпірична ознака, визначається політичними інтересами військових як громадян, їх характером і можливостями задоволення їх прав і потреб, що надаються суспільством і державою. Формування політичної культури громадян є процесом дії на їх політичні інтереси. Таким чином, нас цікавлять спрямованість і характер формуючої дії на військовослужбовців, їх політичні інтереси, які є стрижневим елементом політичної культури, та шляхи оптимізації цього процесу.

У політологічній літературі поняття «інтерес», «інтерес політичний» по праву займають центральне місце, що пов'язано з трансформацією політичної системи суспільства. Усе це вимагає уточнення змісту таких понять, як «інтерес», «інтерес соціальний», «інтерес політичний». «Советский энциклопедический словарь» дає так визначення поняття інтерес – реальна причина соціальних дій, в основі яких знаходяться безпосередні спонуки – мотиви, ідеї індивідів, соціальних груп, класів, які беруть у них участь [3, с. 495].

Звертаючись до сучасної суспільствознавчої літератури, до робіт минулого, не можна не відзначити тієї обставини, що в розробці категорій «соціальний інтерес», «інтерес політичний» існують гранично широкі підходи. Сутнісна глибина їх настільки велика, що під питанням виявляється логічна визначеність думок, які висуваються. При цьому широко трактується думка, що соціальний інтерес – це: особлива форма існування та вияву суспільного інтересу; вираження соціальних потреб суб'єкта (індивіда, групи, класу, нації, народу) через його місце у системі соціальних відносин та взаємодій з приводу умов та засобів задоволення потреб. Отже, інтерес соціальний – складне утворення, яке об'єктивно виникає в результаті трансформації потреб даного суб'єкта через той чи інший тип його відносин та взаємодій з іншими суб'єктами. Чинником соціального інтересу є об'єктивне місце його носія в системі соціальних відносин та взаємодій, яким визначаються такі характеристики соціального інтересу, як ранг в ієрархії інтересів суспільства (економічних, політичних, моральних та ін.), масштаб значущості, спонукальна сила (цей параметр обумовлюється ще й актуальністю, нагальністю потреби, вираженням якої є інтерес), зв'язок інтересу зі «своєю» потребою [4, с. 217].

У психології поняття інтерес трактується як ставлення особистості до предмета як чогось для неї цінного, привабливого. Зміст та характер інтересу пов'язані як з побудовою і динамікою мотивів і потреб людини, так і з характером форм і засобів засвоєння дійсності, якими вона володіє [3, с. 495]. У педагогіці, на нашу думку, інтерес необхідно визначати як форму прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності і тим самим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому засвоєнню дійсності.

Щоб виступати рушієм до дії, соціальний інтерес має бути усвідомленим, а усвідомлення зумовлюється багатьма об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Ця обставина безпосередньо позначається на способі представлення соціального інтересу на арені суспільної боротьби, взаємодій, коли ці інтереси можуть або маскуватися ідеологічними, політичними, морально-етичними, естетичними фразами, заявами, обіцянками, або виставлятися напоказ, з огляду на привернення до них загальної уваги [4, с. 218].

У політичній сфері суспільства зіткнення інтересів виявляється з особливою гостротою, оскільки політичні інтереси – узагальнений, концентрований вираз усіх інших інтересів, адже саме в них резюмується ставлення даної соціальної групи до політичної влади в суспільстві. Отже, можна зробити висновок про те, що інтерес політичний є не чим іншим, як соціальним інтересом, який має усі характеристики, властиві соціальному, що політизується, але спрямований на політичну владу, процес її завоювання, закріплення й удосконалення у відповідних інститутах, а також усі відносини, пов'язані з владою.

Таким чином, можна визначити політичний інтерес як узагальнений вираз потреб, ідеальних прагнень і діяльнісного початку в політичній свідомості соціальних груп і індивідів. Політичний інтерес відображає об'єктивне положення цих груп і індивідів у соціально-економічній і політичній структурі суспільства, особливості цього суспільства, політико-культурних норм і традицій. Інтерес існує незалежно від того, усвідомлює його суб'єкт чи ні, оскільки йому об'єктивно дано місце в системі суспільних (політичних) відносин.

Отже, формування політичної культури військовослужбовців являє собою багатоваріантний за чинниками впливу і результатами процес, змістом якого є дія суспільства, держави на формування політичних інтересів військових, надання можливих шляхів їх задоволення. Політичний інтерес як стрижневий елемент політичної культури є узагальненим виразом потреб, ідеальних прагнень і діяльнісного початку в політичній свідомості військових колективів та окремих військовослужбовців. Політичний інтерес є спонукальною силою, якщо він відобразився у свідомості особистості, що припускає його комунікативний та інформаційний характер. Саме ця особливість інтересу і висуває політичні знання на одне з перших місць серед чинників, які впливають на політичну культуру, створює той інформаційний порядок, який є формуючим середовищем для політичних інтересів офіцерів, пропонує цінності, нормативні моделі і поведінкові стандарти, виступаючи регулятором поведінки.

Отже, проведений теоретичний аналіз існуючих підходів до дослідження змісту політичної культури офіцерів свідчить про відсутність єдності у визначенні її структурних і функціональних компонентів, про невизначеність сутнісних характеристик їх політичної культури.

Звернення до загальнонаукового розуміння «культури» дозволило охарактеризувати феномен політичної культури офіцерів. Спираючись на розглянуті психолого-педагогічні, політологічні підходи, ми виділяємо такі компоненти політичної культури особистості офіцера: політична свідомість, що включає когнітивно-операційний (політичні знання, уміння, способи політичного мислення) і ціннісно-мотиваційний компонент (політичні цінності, переконання, інтереси, мотиви, орієнтації, настрої); політична поведінка (участь) – результативно-діяльнісний компонент (типи, форми, стилі, зразки суспільно-політичної діяльності), суспільно-політична активність. Таким чином, політичну культуру офіцерів характеризує ступінь політичної інформованості, політичної свідомості й активності, рівень політичних знань і умінь, у тому числі досвід суспільно-політичної діяльності.

Визначення сутності та структури політичної культури дозволило нам представити її як складну цілісну систему, що включає взаємозв'язані і взаємообумовлені структурні компоненти, які не зводяться до властивостей окремих частин, мають власну організацію та інтеграційну властивість. Політичну культуру офіцерів ми розуміємо як інтегральну якість соціального суб'єкта, в якому синтезовані: когнітивно-операційний, ціннісно-мотиваційний і результативно-діяльнісний компоненти політичних відносин, які знаходяться в нерозривній єдності і взаємодії.

Освіта є педагогічним компонентом формування політичної культури офіцера і розглядається нами як цілеспрямований і свідомо контрольований процес соціалізації. Політична освіта у ВНЗ виступає своєрідним механізмом прискорення процесу формування політичної культури офіцера. Кажучи про виховання як складову цілісного процесу політичної освіти (виховання громадянськості, любові до Батьківщини), політична освіта повинна забезпечувати: політичне самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації; формування у того, хто навчається, адекватної сучасному рівню знань і освітньої програми картини світу політики; формування громадянина, інтегрованого в сучасні політичні відносини.

Таким чином, політична освіта – це один з оптимальних та інтенсивних способів входження офіцера як громадянина у світ політичної культури, педагогічний процес передачі політичних знань і культурних цінностей.

На нашу думку, до політичної освіти офіцерів необхідно віднести такі основні компоненти: політичні знання (про політичну владу, політичну систему, політичну культуру, про методи і функції політології, про форми політичної діяльності, політичні режими тощо); досвід здійснення способів навчально-пізнавальної діяльності, що включає разом із знаннями інтелектуальні уміння і навички; досвід творчої діяльності, у даному випадку досвід суспільно-політичної діяльності, а також громадянської політичної поведінки; досвід ціннісного ставлення до світу політики, політичних знань, політичної діяльності. Особистість офіцера в процесі політичної освіти у ВНЗ набуває необхідних знань, які перетворюються на стійкі переконання, а потім стають керівництвом до дії тільки за певних педагогічних умов. Політичну освіту у ВНЗ необхідно розглядати як важливий етап оволодіння політичною культурою, включення індивіда в суспільно-політичну діяльність, формування його світогляду.

Політична освіта у ВНЗ – це відносно самостійний процес, який має особливості. *По-перше*, політична освіта – процес цілеспрямований, основним орієнтиром якого є суспільно-політична спрямованість. Вона стає ефективною тільки тоді, коли педагог спеціально виділяє мету освіти або модель, до якої прагне. Найбільша ефективність досягається у тому випадку, коли мета відома і зрозуміла офіцеру, він погоджується з нею, приймає її. *По-друге*, формування політичної культури офіцера – процес складний. Здійснюючи його, викладач враховує усі об'єктивні і суб'єктивні чинники. Особа офіцера піддається дії безлічі різнохарактерних впливів і накопичує не тільки позитивний, але й негативний досвід, який вимагає коректування. За допомогою політичної освіти долаються або ослабляються негативні наслідки соціалізації. *По-третє*, величезну роль у політичній освіті грає особа педагога: його педагогічні уміння, особистісні якості, ціннісні орієнтири. *По-четверте*, формування політичної культури характеризується віддаленістю результатів від моменту безпосередньої освітньої дії. Між початком педагогічної дії і стійким проявом результату політичної освіти може проходити тривалий період. Навіть при чіткій організації освітнього процесу у ВНЗ розраховувати на швидкі успіхи не можна. *По-п'яте*, особливістю освітнього процесу є його безперервність. Політична освіта – це процес систематичної взаємодії науково-педагогічного складу з офіцерами. Один захід, яким би яскравим він не був, не здатний суттєво вплинути на політичну поведінку офіцера.

У сучасних умовах практично всіма дослідниками визнана теза про те, що цілеспрямоване формування особистості може бути ефективним тільки в межах виховної системи. Поняття виховної системи стає все більш поширеним, і є всі підстави вважати, що в найближчі роки воно стане ключовим у нашій педагогіці. Не прийом, не метод, не спосіб впливу, якими б вони ні здійснювалися, а система є ключовим поняттям у педагогіці майбутнього. Отже, ми розглядаємо політичну освіту як складну динамічну педагогічну підсистему цілісної системи цілеспрямованого формування політичної культури особистості офіцера, як частину загальноосвітнього процесу ВНЗ.

Вищенаведене зумовлює необхідність посилення ролі вищих навчальних закладів, кафедр суспільних наук, а також інших гуманітарних і психолого-педагогічних дисциплін у здійсненні ними функцій управління політичною освітою курсантського та офіцерського складу. Ми вважаємо, що організація навчальної і позанавчальної діяльності офіцерів тільки тоді дасть високі результати, коли буде будуватися з урахуванням інтересів особистості і спрямовуватися на її саморозвиток і самовдосконалення. Це положення необхідно враховувати при формуванні політичної культури офіцерів. У зв'язку з цим ми вважаємо, що політична освіта офіцерів повинна бути спрямована не тільки на формування необхідних для службової діяльності політичних якостей, а й на підготовку до самостійного суспільно-політичного життя, оцінки політичних процесів. Формування політичної культури офіцерів ми розглядаємо як управління процесом політичної освіти, створення умов для його здійснення, організацію виховних відносин, становлення і розвиток особистості.

Отже, аналіз теоретико-педагогічних і політологічних аспектів проблеми формування в офіцерів політичної культури дозволяє представити її категорії та поняття таким чином: культура – це сукупність усіх видів перетворювальної діяльності людини і суспільства, а також результатів цієї діяльності, що упередметнилися в матеріальних і духовних цінностях; політична культура офіцерів – інтеграційна якість соціального суб'єкта, в якому синтезовані когнітивно-операційний, ціннісно-мотиваційний і результативно-діяльнісний компоненти політичних відносин; політична свідомість – це система політичних знань, цінностей та ідейно-політичних переконань, на основі яких формуються найстійкіші і значущі політичні орієнтації й установки офіцерів відносно політичної

системи; політичний інтерес – узагальнений вираз потреб, ідеальних прагнень і діяльнісного початку в політичній свідомості військових колективів та окремих військовослужбовців; політична поведінка офіцерів – це практична їх взаємодія з політичним середовищем, що виражається в тій або іншій формі політичної участі; політична освіта – складна динамічна система, що розглядається як педагогічний процес цілеспрямованого формування політичної культури офіцерів.

Дослідження необхідно продовжити за такими напрямками: формування політичної орієнтації офіцерів в умовах службової діяльності; удосконалення методики проведення прикордонно-представницької роботи.

Література

1. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, В. А. Ребало, М. Ф. Головатий. – К.: НДІ проблем молоді, 1996. – 112 с.
2. Пивоваров Ю. С. Русская политика в её историческом и культурном отношении / Ю. С. Пивоваров. – М.: «Российская Политическая Энциклопедия», 2006. – 167с.
3. Советский Энциклопедический Словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 2-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с.
4. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.; Під заг. ред. В. І. Воловича. – К.: Укр. центр духовної культури, 1998. – 736 с.
5. Ткачев С. И. Нравственная и политическая культура как ценности воспитания: [учеб. пособ. для студ. фак. «Социальный менеджмент»] / С. И. Ткачев, Н. А. Ткачева. – Харьков: Харьковский гуманитарный ин-т «Народная украинская академия», 1999. – 83 с.
6. Царенко В. І. Деонтологія правоохоронної діяльності офіцерів-прикордонників: Навч. посіб. / В. І. Царенко, В. І. Мірошніченко, М. М. Поліщук. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2005. – 144 с.

Надійшла до редколегії 24.09.2009

УДК 371.3

Кобилянський О. В.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ, ПРАЦІВНИКІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ

Проаналізовані програми викладання безпеки життєдіяльності та охорони праці при підготовці за робітничими професіями, спеціалістів у вищих навчальних закладах та післядипломній освіті фахівців. Проведені практичні дослідження їх ефективності. Ключові слова: безпека життєдіяльності, охорона праці, навчання посадових осіб, підготовка спеціалістів.

Кобылянский А. В. Практические аспекты обучения безопасности жизнедеятельности специалистом, работников и должностных лиц. Проанализированы программы преподавания безопасности жизнедеятельности и охраны труда при подготовке по рабочим профессиям, специалистов в высших учебных заведениях и последипломном образовании специалистов. Проведены практические исследования их эффективности. Ключевые слова: безопасность жизнедеятельности, охрана труда, учебы должностных лиц, подготовка специалистов.

Kobilyanskiy A. V. Practic aspects of teaching of safety of vital functions by a specialist, workers and public servants. Analyzed programs of teaching of safety of vital functions and labour protection at preparation after workings professions, specialists in higher educational establishments and after-diploma education of specialists. Practical researches of their efficiency are conducted. Keywords: safety of vital functions, labour, studies of public servants protection, preparation of specialists.

Існуюча нині система управління охороною праці (СУОП) багато в чому вичерпала себе і не дає бажаного результату. Про це свідчить рівень виробничого травматизму на підприємствах України, який хоча і поступово зменшується, але є неприпустимим для європейської держави. Перехід міністерств і відомств від адміністративних методів управління до функціонального управління призводить до ліквідації таких інститутів, як відомчий нагляд, галузеве нормативне забезпечення, система підвищення кваліфікації фахівців, роль яких надзвичайно важлива для забезпечення безпеки виробництв. Практично припинене бюджетне фінансування науково-дослідних робіт, що стримує розробку нових нормативно-правових актів з охорони праці та